ब) निर्यात विभाग

कृषि पणन मंडळामार्फत कृषि मालाच्या निर्यातवृध्दीच्या दृष्टीने सातत्याने प्रयत्न करण्यात येत आहेत. त्या अंतर्गत विविध देशातील आयातदार शोधणे, विविध फळे व प्रक्रियायुक्त पदार्थांचे नमुने विविध देशातील आयातदारांना पाठविणे, राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शनामध्ये सहभागी होऊन महाराष्ट्रातील कृषि माल व प्रक्रियायुक्त उत्पादनांसाठी नवीन बाजारपेठांचे शोध घेणे तसेच कृषिमालाचे निर्यातीसाठी उत्पादक शेतक-यांना व सहकारी संस्थांना प्रोत्साहन देण्याचे काम कृषि पणन मंडळामार्फत करण्यात येत आहे. अहवाल वर्षात कृषि पणन मंडळाचे सुविधा केंद्रातून अमेरिका, आखाती देश व न्यूझीलंड या देशांना हापूस व केशर आंब्याची निर्यात करण्यात आलेली असून सध्या कृषि पणन मंडळामार्फत डाळींब, केळी, संत्रा, कांदा, आंबा पकल्प, काजू इ. च्या निर्यातीबाबत प्रयत्न करणेत येत आहेत.

अ) कृषि निर्यात क्षेत्राअंतर्गत पायाभूत सुविधांची उभारणी :

राज्यामध्ये उत्पादीत होणा-या विविध कृषि उत्पादनांच्या निर्यातवृध्दीच्या दृष्टीने केंद्र व राज्य शासनामार्फत राज्यामध्ये हापूस आंबा, केशर आंबा कांदा, संत्रा, केळी डाळिंब या उत्पादनांकरिता कृषि निर्यात क्षेत्रांची स्थापना करण्यात आलेली असून, सदर कृषि निर्यात क्षेत्रांच्या अंमलबजावणीसाठी कृषि पणन मंडळाची नोडल एजन्सी म्हणून नियुक्ती करण्यात आलेली होती. नोडल एजन्सी या नात्याने कृषि पणन मंडळामार्फत विविध कृषि उत्पादनांच्या निर्यातीसाठी पायाभूत सुविधांची उभारणी करण्यात आलेली असून, अहवाल वर्ष अखेर कृषि पणन मंडळामार्फत उभारण्यात आलेल्या निर्यात सुविधा केंद्रांचा तपशील पुढीलप्रमाणे :

सुविधा केंद्र वापर — सन २०१२-१३

अ.क्र.	सुविधा केंद्र	देश	प्रक्रीया (मे.टन) सन २०१२-१३
१	हापूस आंबा निर्यात सुविधा केंद्र, नाचणे	अमेरिका	१०९७.१५
२	हापूस आंबा निर्यात सुविधा केंद्र,जामसंडे	अमेरिका	१०
३	व्हेपर हिट ट्रिटमेंट सुविधा, वाशी, नवी मुंबई	युरोपिय देश,आखातीदेश	६६७५.००
४	केळी निर्यात सुविधा केंद्र, सावदा जि. जळगाव	आखाती देश	२४८०
५	डाळिंब व कांदा निर्यात सुविधा केंद्र,कळवण	-	३००
६	केशर आंबा निर्यात सुविधा केंद्र,जालना	अमेरिका	४३.६३
७	केळी निर्यात सुविधा केंद्र,बसमत जि. हिंगोली	-	०.०००
८	केशर आंबा व डाळिंब निर्यात सुविधा केंद्र,लातुर	-	३६६.६
९	संत्रा निर्यात सुविधा केंद्र,कारंजा	-	०.००
१०	डाळिंब निर्यात सुविधा केंद्र,बारामती	युरोपिय देश,आखातीदेश	३५९.०६
११	फळे व भाजीपाला निर्यात सुविधा केंद्र,इंदापुर जि. पुणे	आखाती देश	६९१.११
१२	कृषिमाल निर्यात सुविधा केंद्र,इंदापुर जि. पुणे	-	३४१.३२
१३	निर्यात सुविधा केंद्र,तळेगाव जि. पुणे	युरोपिय देश	७,००,००० (stems)

निर्यात सुविधा केंद्रे - कामकाज प्रगतीपथावर / नियोजित असलेले प्रकल्प -

महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळा मार्फत निर्यातीसाठी आवश्यक पायाभूत सुविधांची उभारणी अपेडा, नवी दिल्ली, राष्ट्रीय कृषि विकास योजना ,स्थानिक सहकारी संस्था व बाजार समिती यांचे सहकार्याने करणेत येत असुन त्याचा तपशिल खालीलप्रमाणे .

१) फळे व भाजीपाल्याकरिता मॉडर्न मार्केटिंग सुविधा (२०)

क्र.	मॉडर्न मार्केटिंग सुविधा	क्षमता
१	ठाणगाव, ता. सिन्नर, जि. नाशिक	कोल्ड स्टोरेज २५ मे.टन प्रिकुलिंग ५ मे.टन प्रतिबॅच अॅन्टी चेंबर, प्लॅंट रूम, ऑफिस, स्टोअर रूम पॅकहाऊस एरिया - १५०० स्क्वे. फुट इलेक्ट्रिकल व डी.जी.सेट इनपुट शॉप -३ वॉटर सप्लाय लॅबोरेटरी प्लॉट डेव्हलपमेंट वर्क्स - अॅप्रोच रोड, कंपाऊंड वॉल इ.
२	लोणी, ता. रहाता, जि. अ.नगर	
३	शिरपूर, जि. धुळे	
४	यावल, जि. जळगाव	
५	पालघर, जि. ठाणे	
६	शेल पिंपळगाव, ता.खेड, जि. पुणे	
७	मसूर. ता. कराड, जि. सातारा	
८	म्हसवड, जि. सातारा	
९	बार्शी, सोलापूर	
१०	तळसंदे जि.कोल्हापूर	
११	करमाड, जि. ओरंगाबाद	
१२	घनसावंगी, जि. जालना	
१३	कळमनुरी, जि. हिंगोली	
१४	अर्धापूर, जि. नांदेड	
१५	माजलगाव, जि. बीड	
१६	चांदूर रेल्वे, जि. अमरावती	
१७	देऊळगाव राजा, जि. बुलढाणा	
१८	भिवापूर, जि. नागपूर	
१९	मोहाडी, ता. तुमसर, जि. भंडारा	
२०	पुलगाव, जि. वर्धा	

२) निर्यात सुविधा केंद्र (७)

क्र.	निर्यात सुविधा केंद्र	तपशिल	क्षमता
१	डाळिंब व द्राक्षे निर्यात सुविधा केंद्र, आटपाडी	प्रशितकरण	५ मे. टन. / ६ तास
		शितगृह	५० मे. टन
		पॅक हाउस	२००० स्क्वे. फुट
२	केळी निर्यात सुविधा केंद्र, इंदापूर	फार्म पॅकहाउस	संख्या – ३
		प्रशितकरण	५ मे. टन. / ६ तास
		शितगृह	२५ मे.टन
		रायपनींग चेंबर	२५ मे.टन
		हाताळणी यंत्रणा	२ मे.टन / तास
३	कांदा व डाळिंब निर्यात सुविधा केंद्र, चांदवड	प्रशितकरण	५ मे. टन. / ६ तास
		शितगृह	५० मे.टन
		कांदा चाळी व कांदा प्रतावरी यंत्रणा	
४	फळे व भाजीपाला निर्यात सुविधा केंद्र, खडके वाके ता. रहाता	प्रशितकरण	५ मे. टन. / ६ तास
		शितगृह	१५० मे.टन
५	केशर आंबा निर्यात सुविधा केंद्र, बीड	प्रशितकरण	५ मे. टन. / ६ तास
		शितगृह	५० मे.टन
		रायपनींग चेंबर	५ मे.टन
		हाताळणी यंत्रणा	१.५ मे.टन / तास
		पॅकहाउस	२००० स्क्वे. फुट
६	संत्रा निर्यात सुविधा केंद्र, वरूड, जि. अमरावती	प्रशितकरण	५ मे. टन. / ६ तास
		शितगृह	५० मे.टन

		पॅकहाउस	२००० स्क्वे. फुट
७	विकिरण सुविधा केंद्र, वाशी, नवि मुंबई	शितगृह	१०० मे.टन
		प्रशितकरण	५ मे. टन. / ६ तास
		रायपनींग चेंबर	२० मे.टन
		हाताळणी यंत्रणा	२ मे.टन / तास
		विकिरण आंबा	५ मे.टन प्रतितास
		तृणधान्ये व कडधान्ये	१० मे.टन प्रतितास
		मसाले	१.१ मे.टन प्रतितास

३) फुले निर्यात सुविधा केंद्र (३)

क्र.	निर्यात सुविधा केंद्र	तपशिल / प्रकल्प	क्षमता / प्रकल्प
१	तळेगाव, जि. पुणे	प्रशितकरण (२) शितगृह (४)	५ मे. टन. / ६ तास २५ x ४ = १०० मे.टन
२	सातारा, जि. सातारा		
३	दिंडोरी, जि. नाशिक		

आंबा निर्यात - अमेरिका

अमेरीका देशाची बाजारपेठ भारतीय आंब्यास सन २००७ चे आंबा हंगामापासुन उपलब्ध झालेली आहे. यु. एस.डी.ए. चे निकषान्वये अमेरीका देशास आंबा निर्यातीपुर्वी आंबा फळावर विकीरण प्रक्रीया करणे गरजेचे आहे. त्याकरीता सन २००९ चे आंबा हंगामापासुन कृषि पणन मंडळाने भाभा अणुशक्ती केंद्र, मुंबई व ब्रीट, वाशी यांच्या मालकीचे कृषक विकीरण सुविधा केंद्र, लासलगाव , ता.निफाड, जि. नाशिक भाडेत्तत्वावर चालविणेस घेतले असुन सदर सुविधेच्या माध्यमातुन राज्यातील हापुस व केशर या दोन आंबा जातीच्या निर्यातीस अमेरीका देशास निर्यातीचे दालन उपलब्ध झाले आहे.मुंबईचे स्थान व महत्व लक्षात घेउन कृषि पणन मंडळाने अपेडा, नवि दिल्ली व राष्ट्रीय कृषि विकास योजना यांचे सहकार्याने वाशी येथे रु.१८.७९ कोटी किंमतीच्या विकीरण सुविधा केंद्र, प्रकल्पाच्या उभारणीची कार्यवाही करण्यात येत आहे.

कृषक विकिरण सुविधा केंद्र, लासलगाव -

सदर सुविधेचा वापर करून सन २०१२-१३ मध्ये विविध निर्यातदारांनी खालील आकडेवारीप्रमाणे हापुस, केशर, बेंगनपल्ली, चिना रसालु, राजापुरी, गोवामानकुर इत्यादी आंब्याची निर्यात केलेली आहे.

आंबा हंगाम	अमेरीका आंबा निर्यात (मे. टन)
२००९	१२१
२०१०	९५.१२
२०११	८४.४८
२०१२	२१०

तसेच सदर सुविधेवर कांदा व कांदा पावडर विकीरणास ए.इ.आर.बी . यांची मान्यता प्राप्त असुन, सदर सुविधेवर ९५.०४ मे.टन कांदा पावडर विकीरण करणेत आलेली आहे.सदर सुविधेचा वापर डाळींबा साठी करण्याचे दृष्टीने डोझमॅपींग करण्यात आले असुन बेदाणा प्रक्रीया करण्याचे दृष्टीने प्रयत्न करण्यात येत आहेत.

व्हेपर हिट ट्रिटमेंट सुविधा

जपानच्या व न्युझीलंड देशांच्या बाजारपेठात आंबा पाठविण्यासाठी त्यावर व्हेपर हीट ट्रिटमेंट करणे अत्यावश्यक असून सदर सुविधा सद्यस्थितीत महाराष्ट्रामधे फक्त पणन मंडळाकडे उपलब्ध आहे. जपान येथे आंब्याची निर्यात करण्यासाठी कृषी पणन मंडळामार्फत अपेडा, नवी दिल्ली यांच्या सहकार्याने सन १९९९-२००० मध्ये सुमारे रु. ४.०० कोटी खर्चाच्या व्ही.एच.टी. सुविधेची वाशी, नवी मुंबई येथे उभारणी करण्यात आलेली आहे. व्ही.एच.टी. सुविधा केंद्रातील उपलब्ध सुविधांचा वापर करुन ६६७५.०० मे.टन कृषीमालावर प्रक्रीया करण्यात आली आहे.सदर सुविधा केंद्राचे युरोपीय देशाना निर्याती साठी अपेडा मार्फत प्रमाणिकरण करण्यात आले असुन या सुविधा केंद्रांतुन ९८३ टन कारल्यावर प्रक्रीया करुन निर्यात करण्यात आली आहे.पुढील वर्षी व्ही.एच.टी. प्रक्रीया करुन न्युझीलंड येथे आंबा निर्यात करण्यासाठी या सुविधा केंद्रांचे प्रमाणिकरण करण्यात आले.

आंबा व काजू मंडळ स्थापन

भारतात आणि महाराष्ट्रात आंबा व काजू पिकाखालील क्षेत्र जरी वाढत असले तरी या पिकाची उत्पादकता वाढविण्यासाठी विशेष प्रयत्न करणे अत्यावश्यक आहे. तसेच या पिकाची काढणीपश्चात हाताळणी आणि प्रक्रिया यामध्ये होणारे नुकसान टाळण्यासाठी शिफारशीनुसार शास्त्रिय दृष्टिने करणे गरजेचे

आहे.त्यासाठी राज्यातील आंबा व काजू उत्पादकांना प्रोत्साहन देण्यासाठी व त्यांना मार्गदर्शन करण्यासाठी राज्य पातळीवर एक मंडळ असणे आवश्यक असल्याने मा.राधाकृष्ण विखेपाटील मंत्री कृषि व पणन तथा , अध्यक्ष, महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळ यांनी महाराष्ट्र राज्य आंबा व काजू मंडळ स्थापन करणे संदर्भात मा.कृष्णा लव्हेकर यांचे अध्यक्षतेखाली अभ्यासगट स्थापन करण्यात आला असुन अभ्यासगटाचा ५ बैठका संपन्न झाल्या असुन अभ्यासगटा मार्फत अहवाल प्राप्त करुन शासनाला सादर करण्यात येणार आहे.

मार्केट फॅसिलिटेशन सेंटर - दुबई

महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळाने दि. २२/०२/२०१३ रोजी दुबई येथे जेबेल अली फ्रि झोन एरियामधील एलओबी या १२ जागेमध्ये मार्केट फॅसिलिटेशन सेंटर सुरू केलेले आहे. दि.२५ ते २८ फेब्रुवारी २०१३ या कालवधीत दुबई येथे आयोजित गल्फ फुड २०१३ या प्रदर्शनात सहभागी होऊन फळे व भाजीपाल्याच्या आयातदारांशी ताजी फळे व भाजीपाला पुरवठ्याबाबत चर्चा करण्यात आली आहे.मार्केट फॅसिलिटेशन सेंटरच्या नावावर ताजी फळे, भाजीपाला व फुले तसेच प्रक्रियायुक्त पदार्थांची दुबई येथे आयात करणे, साठवणूक, वाहतूक व विक्री अशा स्वरूपाचे ट्रेडिंगचे लायसन्स प्राप्त झाले आहे.

कांद्याच्या निर्यातीसाठी निर्यातदारांची नोंदणी व ना-हरकत प्रमाणपत्र

महाराष्ट्र राज्य कृषि पणन मंडळामार्फत कांद्याच्या निर्यातीसाठी निर्यातदारांची नोंदणी व त्यांना ना-हरकत प्रमाणपत्र देण्याचे कामकाज करण्यात येत आहे. सन २०१२ - १३ या कालावधीत पुणे, मुंबई आणि नाशिक (निरंक) कार्यालयांकडून देशातील विविध कांदा- निर्यातदारांना मंडळामार्फत सुमारे १९१४ ना-हरकत प्रमाणपत्रांचे वाटप करण्यात आलेले असून सेवा शुल्कापोटी पणन मंडळास रक्कम रू.९९.६१ लाख प्राप्त झालेली आहे.

कृषि पणन मंडळामार्फत राबविण्यात येणा-या कृषिमाल निर्यात योजना :

महाराष्ट्रातून कृषिमालाची निर्यात वाढविण्याच्या दृष्टीकोनातून पणन मंडळामार्फत निर्यातीच्या विविध योजना राबविण्यात येत आहेत. त्या प्रामुख्याने खालीलप्रमाणे :

१) वैयक्तिक शेतकरी व सहकारी संस्था यांना आयात – निर्यात परवाना काढून देणे तसेच अपेडा नोंदणी करुन देणे.
२) देशनिहाय व उत्पादननिहाय परदेशातील आयातदारांची यादी उपलब्ध करुन देणे.
३) खाजगी निर्यातदारांना निर्यातीसाठी निर्यातयोग्य गुणवत्तेच्या मालाचा पुरवठा करणे.
४) कृषि मालाची गुणवत्ता तपासणी, ग्रेडींग, पॅकींग इ. बाबतचे कामकाज करुन प्रत्यक्ष निर्यात करुन देणे.
५) विविध देशांमध्ये कृषि मालाची निर्यात करण्यासाठी आवश्यक असलेल्या क्वालीटी स्टँडर्डस बाबत, पॅकींगबाबत तसेच त्या देशातील आयात कराबाबतची माहिती उपलब्ध करुन देणे.